

САФОРАТИ ИЁЛОТИ МУТТАҲИДАИ АМРИКО

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони И.Сомонӣ, 109 А
Телефонҳо: (992 37) 229-20-00, 229-23-58, 229-23-15, 229-23-18
<http://usembassy.state.gov/dushanbe/>

ГУЗОРИШ ОИД БА ОЗОДИИ ЭЪТИҚОДИ ДИНӢ ДАР ТО҆ЧИКИСТОН ДАР СОЛИ 2006

Аз ҷониби Дафтари масъалаҳои демократия, ҳуқуқи инсон ва меҳнат интишор шудааст

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон озодии эътиқоди диниро пешбинӣ менамояд ва ҳукumat, дар мачмӯъ, онро риоя мекунад. Бо вуҷуди ин баъзе масъалаҳо боиси нигаронӣ мегарданد.

Дар муддате, ки ин гузориш фаро мегирад, дар мақоми риояи озодии динӣ ҳеч гуна тағйирот ба вуҷуд наомад. Сиёсати Ҳукumat нигаронӣ аз экстремизми исломиро инъикос мекард ва аксари аҳолӣ ин нигарониро ҷонидорӣ менамуд. Ҳукumat фаъолияти ташкилоти диниро назорат менамояд, то ки он ба фаъолияти сиёсӣ табдил наёбад. Дар муддати фарогирии ин гузориш ягон масҷиди расман ба қайд гирифташуда баста нашудааст, ҳарчанд Кумитаи давлатӣ оид ба корҳои динӣ эълом доштааст, ки дар мамлакат як ҷатор масҷидҳои ба қайд гирифтанишуда фаъолият мекунанд ва ҳатто баъзе аз онҳоро бастааст. Кумита ду нафар имом ҳатибро аз вазифа озод кардааст. Ҳукumatҳои маҳаллӣ процесси бақайдигирро истифода бурдаанд, то ба фаъолияти динии баъзе ташкилотҳо монеъ шаванд. Президент Эмомали Рахмонов сабитқадамона сиёсати давлати дунявиро эълом менамуд, ки ин сиёсат бештар маъни нишиддиэстристи дошт, на маъни нишиддиинӣ.

Муносабати умуман дӯстонаи байни динҳои гуногун ба озодии эътиқоди динӣ мусоидат мекунад. Бо вуҷуди ин, баъзе ақаллиятиҳои динӣ ҳамчунон тазиيҳи мақомоти ҳокимиюти маҳаллиро эҳсос менамуданд. Баъзе пешвоёни обрӯманди дини ислом дар амрҳои маъруф ва мақолаҳояшон дар расонаҳои ҳабарӣ аз он изҳори ташвиш намудаанд, ки ақаллиятиҳои динӣ ягонагии миллиро вайрон мекунанд.

Ҳукumatи ИМА масъалаҳои озодии эътиқоди диниро бо Ҳукumatи Тоҷикистон мавриди муҳокима ҷарор медиҳад, ки он як ҷонбаи сиёсати ИМА дар бобати пешбурди ҳуқуқи инсон ба шумор меравад. Сафорати ИМА дар муносабати байни конфессияҳо, инчунин дар муносабати дохилии онҳо пеша кардани бурдборӣ ва таҳаммулро талқин менамояд. Гайр аз ин, сафир ва дигар кормандони сафорат бо пешвоёни конфессияҳои гуногун ҳамеша воҳӯриҳо доир мекунанд. Кормандони сафорат ҳолатҳои имконпазири сар заданий дискриминатсия (поймолкунӣ, маҳдудкунӣ ҳуқуқ)-ро таҳқиқ намуда, дар сатҳи ҳукumat нисбат ба конфессияҳои гуногун бо таҳаммул муносабат карданро сабитқадамона тарғиб мекунанд. Сафорат барои расонидани кӯмак ба ақаллиятиҳои динӣ бо созмонҳои байнамилалӣ ҳамкорӣ намуд ва ба хотири тарғиби таҳаммул байни динҳо ҷорабинҳои маҳсус ташкил кард.

ҚИСМИ 1. Демографияи динӣ.

Масоҳати мамлакат 143,1 ҳазор километри мураббаъ буда, аҳолии он (ҳарчанд, ки шумораи дақиқи аҳолиро, бо сабаби набудани қайди таваллуд дар деҳот, муайян кардан душвор аст) таҳминан 7.3 миллионро ташкил медиҳад. Тақрибан 97 фоизи шаҳрвандон худро мусалмон мешуморанд, ҳарчанд, ки сатҳи риояи расму оини динӣ гуногун аст. Умуман, афзоиши сатҳи риояти расму оини динӣ ба назар мерасад. Таҳминан 30-40 фоизи аҳолии деҳот ва 5-10 фоизи аҳолии шаҳр мунтазам расму оини мусалмониро риоя мекунанд ва ё ба масҷид мераванд. Аксари мутлақи мусалмонон (тақрибан 90 %-и аҳолии кишвар) пайравони мазҳаби суннӣ

мебошанд. Тақрибан 7 фоизи мусалмонони мамлакат шиамазҳабанд, ки аз ин миқдор 40%-ро исмоилиҳо ташкил медиҳанд. Қисми зиёди исмоилиҳо дар минтақаи дурдасти Вилояти Мухтори Бадаҳшони Кӯҳӣ, якчанд навоҳии вилояти Ҳатлон ва қисман дар пойтахти мамлакат, шаҳри Душанбе, ба сар мебаранд. Соли 2006 дар масҷидҳои шаҳри Душанбе ва вилоёти Суғду Ҳатлон ҷонибдорони мазҳаби ба қайд гирифтанишудаи Салафия намози ҷумъа гузоштанд. Дар Душанбе тарафдорони ин мазҳаб аз як то ду ҳазорро ташкил мекунанд. Ҳукумат ва намояндагони мазҳабҳои дигар нисбати фаъолияти онҳо таҳаммулпазир буданд.

Дар Кумитаи давлатӣ оид ба корҳои дин (КДКД) 84 гурӯҳи ғайриисломӣ ба қайд гирифта шудаанд. Дар мамлакат тақрибан 230 000 масеҳиён умр ба сар мебаранд, ки аксаравонро русҳо ва дигар гурӯҳҳои муҳочиршудаи замони шуравӣ ташкил медиҳанд. Гурӯҳи қалонтарини масеҳиёнро Калисои мазҳаби православӣ ташкил мекунад. Ҳамчунин дигар ташкилоти бақайдгирифтанишудаи динӣ ба монанди баптистҳо (5), Калисои римии католикӣ (2), Адвантистҳои рӯзи ҳафтум (1), протестантҳои кореягӣ ба шумули Калисои баҳшандай Сунн-Мин (2), Шоҳидони Йаҳуво (1) ва Лютеранҳо (маълумоте нест) вуҷуд доранд. Дигар ақаллиятҳои динӣ хеле кам буда, инҳо Баҳоиён (4 ташкилоти ба қайдгирифтанишуда), Зардустиҳо (шумораашон маълум нест), Ҳаре Кришна (1) ва яҳудиҳо мебошанд. Ҳар яке аз ин гурӯҳҳо дар маҷмӯъ камтар аз 1 фоизи аҳолии кишварро ташкил карда, аксари аъзоҷон дар шаҳрҳои қалон ва пойтахт зиндагӣ мекунанд. Тахмин меравад, ки 0,01 фоизи аҳолӣ даҳрӣ (атеист) мебошанд ё умуман ба ягон дин тааллуқ надоранд.

Мубаллиғони масеҳӣ аз мамлакатҳои ғарб, Корея, Ҳиндустон ва дигар ҷойҳо дар мамлакат фаъолият доранд, vale шумораашон хеле кам аст. Ба тахмини КДКД, аз давраи соҳибистиқол гардиҳани Тоҷикистон шумораи қасоне, ки дини масеҳиро қабул кардаанд, ба 3000 мерасад. Якчанд гурӯҳи хурди мубаллиғони исломӣ аз Арабистони Саудӣ ва дигар мамолики Шарқӣ Наздик, дар давари фарогирии ин гузориш, ба Тоҷикистон омадаанд.

ҚИСМИ 2. Вазъи озодии эътиқоди динӣ.

Доираи ҳуқуқӣ/сиёсӣ.

Конститутсия озодии эътиқоди диниро пешбинӣ ва Ҳукумат, дар маҷмӯъ, ин ҳуқуқро амалан эътироф менамояд. Бо вуҷуди ин, Ҳукумат фаъолияти ташкилотҳои диниро назорат менамояд, то онҳо рӯйрост бо корҳои сиёсӣ ва «моҷароҷӯй» машгул нашаванд. Баъзе аз мақомоти ҳокимиюти маҳаллӣ истилоҳи «давлати дунявӣ»-ро нодуруст мефаҳманд ва онро ҳамчун таассуб ба муқобили дин маънидод мекунанд.

Фаъолияти ташкилоти исломии сиёсии моҷароҷӯй «Хизб-ут-Таҳrir» (ХТ) манъ карда шуда, аъзои он барои фаъолияти зиддиҳукуматӣ хабс карда шудаанд. Агарчанде дини расмии давлатӣ вуҷуд надорад, vale ҳуқумат ду иди исломӣ – Ид-ал-Фitr ва Иди Қурбонро ҳамчун идҳои расмӣ эътироф кардааст.

Тибқи Қонун дар бораи дин ва муассисаҳои динӣ фаъолияти ташкилотҳои динӣ аз ҷониби Кумитаи давлатӣ оид ба корҳои динии назди Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (КДКД) назорат карда мешавад ва онҳо бояд дар ин кумита ба қайд гирифта шаванд. Асоси расмии ба қайд гирифтани ташкилотҳои динӣ, қабл аз ҳама, таъмини фаъолияти ин созмонҳо мувофиқи қонунҳои амалкунанда буда, vale ҳадафи аслий назорат аз болои ташкилотҳои динӣ мебошад, то он ба фаъолияти сиёсӣ мубаддал нагардад. Барои ба қайд гирифтани ташкилоти динии ҷумҳуриявӣ ба КДКД бояд оиннома, рӯйхати на кам аз 10 нафар аъзо ва ҳуҷҷати тасдиккунандай мақоми ҳокимиюти маҳаллӣ оид ба ҷойгиршавии макони ибодат (агар он вуҷуд дошта бошад) пешниҳод карда шавад. Барои аз қайд гузаштан аз гурӯҳҳои динӣ соҳтори ташкилот талаб карда намешавад, vale онҳо соҳтори муайян надошта, наметавонанд ҷамъомадҳои мунтазами худро доир кунанд. Барои якҷоя ибодат кардани шахсони алоҳида (то 10 нафар) аз қайди КДКД гузаштан зарурат надорад.

Масъулияти бақайдирии масҷиди маҳаллаҳ дар байни КДКД ва мақомоти ҳокимиияти маҳаллӣ тақсим шудааст, ки дуввумй барои ҷойгиршавии ин масҷидҳо бояд ризоиятшро дихад. КДКД мақоми асосии ҳукуматист, ки гурӯҳҳои файрислисломиро ба қайд мегирад, vale ин гурӯҳҳо ҳамчунин бояд макони худро дар мақоми ҳокимиияти маҳаллӣ az қайд гузаронанд. Тибқи қонун, мақомоти ҳокимиияти маҳаллӣ, дар сурати ба қоидаҳрои санитариву соҳтмонӣ ҷавобгу набудани макони ибодат, дар ҷойҳои ҷамъиятий ва ё дар наздикии мактабҳо, биноҳои ҳукуматӣ ва макони ибодати дигар гурӯҳҳо ҷрӣгир будани он, метавонанд барои ба қайд гирифтани ин макони ибодат иҷозат надиҳанд. Дар ин ҳолат гуруҳи az қайд гузаранд бояд макони дигареро барои ибодати худ пешниҳод намояд. Дар ҳолати надоштани қайди ҷой мақоми ҳокимиияти маҳаллӣ метавонад макони ибодатро бандад ва аъзои гурӯҳро ба ҷазои маъмурӣ кашад.

Дар мӯҳлати фарогирии ин гузориш ягон ҳолати инкори бақайдирии гурӯҳҳои динӣ az ҷониби КДКД мушоҳида нашудааст. Ҳамчунин ягон ҳисоботе оиди гурӯҳҳое, ки az тарси инкоршавӣ az ҷониби КДКД барои ба қайдгирӣ ҳуҷҷат пешниҳод накарда бошанд, мавҷуд нест. Бо вуҷуди ин, КДКД якчанд аризai бақайдириро бо сабабҳои техникий bargardonidaast. Баъзан ҳолатҳое ба ҷашм мерасиданд, ки мақоми ҳокимиияти маҳаллӣ барои дар қаламрави худ ба қайд гирифтани гурӯҳи динӣ иҷрозат намедод. Масалан, дар шаҳри Турсунзода az шӯъбаи гурӯҳи динии Шоҳидони Йаҳуво дар мақоми ҳокимиияти маҳаллӣ az қайд гузаштанро талаб карданд, агарчанде, ки ин гурӯҳ қайди умумичумхуриявӣ дошт.

Барои гузоштани намози ҳаррӯза дар мамлакат 2885 масҷид вуҷуд дорад. Масҷидҳои ҷомеъ (биноҳои бузургтар барои намозгузории rӯзи чумъа) бояд, ки ҳатман az қайди КДКД гузаранд. Дар мамлакат 228 масҷиди ҷомеъ ба қайд гирифта шудааст, ки ба ин раками макони ибодати исмоилиҳо шомил нест. Барои 15 000 намозхон якто ҷунин масҷид иҷозат дода шудааст. Бархе az таҳлилгарон ин амалро поймолкуни ҳуқуқ маънидод мекунанд, зеро барои дигар динҳо ҷунин қоида вуҷуд надорад.

Дар марҳилае, ки ин гузориш матраҳ, мешавад, президент Эмомали Рахмонов ғояи «давлати дуняви»-ро фаъолона ҳимоя мекард. Ин истилоҳ ҷанбаи сиёсӣ дошта, маънни «зидди экстремизм»-ро ба худ қасб кардааст, на маънни «беэътиқодӣ»-ро. Дар муроҷиати худ ба мардум президент Рахмонов ба қувваҳои беруна, ки ноодилона исломро бо терроризм мепайванданд, ҳушдор дод. Дар ҳоле, ки аксари аҳолии кишвар худро мусалмон мешуморад, дар ҳукumat ва дар байни аҳолӣ ҳарос az экстремизми исломӣ ба назар мерасад.

Тағиироту иловахо, ки соли 1999 ба Конститутсия ворид карда шуда буданд, ба ҳизбҳои сиёсии заминаи динӣ дошта имконияти фаъолият намуданро медиҳанд, агарчанде, қонуни соли 1998, ки ба ҳизбҳо имконият намедиҳад то az кӯмаки ташкилоти динӣ истифода баранд, ҳанӯз ҳам эътибори худро гум накардааст. Дар давраи фарогирии ин гузориш du намояндаи Ҳизби наҳзати исломи Тоҷикистон (ҲНИТ) вакили палатаи поёни парлумони кишвар буданд. Ҳамчунин, боз 14 нафар намояндагони ин ҳизб аъзои мачлисҳои ноҳиявӣ дар сар то сари кишвар буданд. Ҳукumat ҲНИТ-ро соли 1997, дар анҷоми ҷонги шаҳрвандӣ, ба ҳайъати худ ворид карда буд. ҲНИТ ягона ҳизби исломии Осиёи Марказист, ки расман фаъолият мекунад.

Қарору фармонҳои маъмурӣ чопи ҳама гуна маводро бо хати арабӣ манъ мекунанд, vale баъзан нашри ҷунин мавод имкон дошт, агар ин мавод ҷаблан барои шиносоӣ пешниҳод карда шуда бошад. Чопхонаҳо, маъмулан, адабиёти диниро нашр намекунанд, vale ҳолатҳое буданд, ки онҳо Қуръонро чоп кардаанд. Ҳеч гуна маҳдудият дар паҳнкунӣ ё нигаҳдории Қуръон, Инҷил ё дигар адабиёти динӣ вуҷуд надорад. Ҳолатҳои маҳдудияти нашрияҳои динӣ ба назар нарасидааст.

Моҳи январи соли 2006 КДКД лоиҳаи «Қонун дар бораи озодии эътиқод ва иттиҳодияҳои динӣ»-ро пешниҳод намуд, ки он мебоист қонуни мавҷуда оид ба динро иваз мекард. Ин лоиҳа ба қонуни мавҷуда маҳдудиятҳои иловагие ворид месоҳт, az ҷумла афзоиш ёфтани төъодди

намозгузорон барои бунёд кардани масҷид, таъқиби кӯдакони синнашон аз ҳафтсола хурд барои гирифтани дарсҳои динӣ, манъ кардани фаъолияти сиёсӣ ба иттиҳодияҳои динӣ, ва гайра. Ин лоиҳа барои омӯзиш ба маҳалҳо фиристода шуд, вале, то анҷоми давраи фарогирии ин гузориш, ба парлумони кишвар фиристода нашуда буд.

Маҳдудиятҳо дар озодии эътиқоди динӣ.

Сиёсати расмии ҳукумат барои озодона анҷом додани расму оини динӣ мусоидат меқунад, вале мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ дар баъзе мавридҳо ин сиёсатро нодуруст маънидод менамоянд. Ҳукумат расман ягон динро манъ накардааст ва ба пайравони онҳо монеа низ эҷод накардааст. Агарчанде дар давраи фарогирии ин гузориш ҚДҚД ба ягон гурӯҳи динӣ барои аз қайд гузаштан ҷавоби рад надодааст, вале дар баъзе ҳолатҳо вай бо баҳонаи нарасидани ҳуҷҷатҳои зарурӣ ё дигар сабабҳои техникӣ, аризai ин гурӯҳҳоро қабул накардааст. Баъзе гурӯҳҳои динӣ гуфтаанд, ки ин баҳонаҳо ҳама сохта буданд ва ба хотири ба қайд нағирифтани онҳо оварда шудаанд. Мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ баъзан талаботи аз қайд гузаштанро барои пешгирии фаъолияти баъзе гурӯҳҳои динӣ истифода мебурданд. Дар муддати фарогирии ин гузориш мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ намояндагони як гурӯҳи диниро барои аз қайди маҳал нағузаштан дошта ҳабс карданд, агарчанде ин гурӯҳ, қайди умумиҷумҳурияйӣ дошт. Чанде пас онҳоро аз ҳабс озод карданд.

ҚДҚД эълом доштааст, ки, дар муддати фарогирии ин гузориш, ягон масҷид ё ибодатхонаи аз қайд гузаштаро маҳкам накардааст, вале, аз рӯи гуфтаи кумита, дар вилоятҳои Суғд, Ҳатлон ва Бадаҳшон 26 масҷид ғайриқонунӣ амал мекарданд. Бино ба маълумоти тасдиқнашуда, ҳукумат фаъолияти якчанд гурӯҳи аз қайд нағузаштаро бастааст. Ҳукумат маъракаи бақайдгириро начандон фаъолона пеш мебурд, вале таҷрибаи бастани фаъолияти масҷидҳо ва ибодатхонаҳои аз қайд нағузаштаро давом медод.

Соли 2004 мақомоти ҳокимияти маҳаллии шаҳри Турсунзода барои ба қайдгирии ибодатгоҳи Шоҳидони Йаҳуво, бо вуҷуди доштани қайди расмии умумиҷумҳурияйӣ, монеаҳои маъмуриро истифода бурданд. ҚДҚД аз номи Шоҳидони Йаҳуво ба ин маъсала мудоҳила намуд, вале маъмурони шаҳр, то анҷоми давраи фарогирии ин гузориш, гурӯҳи мазкурро ба қайд нағирифта буданд.

ҚДҚД маросими ба ҳач рафтани тоҷи назорат гирифта буд ва эҷоди маҳдудиятҳоро ба ҳоҷиён, дар давраи фарогирии ин гузориш, давом медод. Ҳукумат, бо баҳонаи набудани таъмини бехатарӣ ва беҳдошти саломатӣ ҳангоми ҳач бо воситаҳои дигари нақлиёт, ҳамоно талаб мекард, ки зиёраткунандагон ба ҳач аз тариқи ҳаҷвопаймо сафар кунанд ва фаъолияти ширкатҳои саёҳатиро зери назорат гирифта буд. Аз зиёраткунандагон талаб карда мешуд, ки пеш аз сафар аз қайди ҚДҚД гузаранд ва ба ҳазинаи он 2300 доллари амрикӣ (муодили 7590 сомонӣ) супоранд. Ҳар ноҳия «квота»-и ғайрирасмӣ барои ҳаҷкунандагонро дошт ва овозаҳое буданд, ки маъмурони масъул барои ба қайд гирифтани ҳроҷиён аз онҳо ришва меситониданд. Дар натиҷа шумораи зиёраткунандагон аз 5000 дар соли 2005 ва 4072 дар соли 2005 то ба 3450 дар соли 2006 кам гардид.

Ҳукумат таҷрибаи «аттестатсия»-и имом-хатибҳоро давом медод, ки тибқи он онҳо аз доностани асосҳои дин ва омӯзиши ислом имтиҳон месупориданд. Дар сурати насупоридани «имтиҳон» имом-хатиб метавонист аз вазифааш озод карда шавад. Сеюми апрели соли 2006 ҳукумат дар Душанбе барои имом-хатибҳои масочиди ҷомеъ дар мавзӯи мазҳабҳо ва шоҳаҳои ислом семинар гузаронд. Ҳамчунин, моҳи май соли 2005 ҳукумат як китоберо оиди таърихи ислом аз чоп баровард, ки таҳлилгарон ин амалро ҳамчун назорати ҳукумат аз болои доктринаи динӣ баҳо доданд.

Соли 2004 ҳукумат Шӯрои уламоро, ки ташкилоти ғайриҳукуматии назорат ва танзими таълими исломӣ аст, водор намуд, то он барои манъ кардани намозгузории занон дар

масцидҳо фатво содир намояд. Коршиносон ин қарорро ҳамчун амали сиёсӣ маънидод намуданд, ки мақсад аз он маҳдуд намудани дастрасии занон ба фаъолият ва паёмҳои ҲНИТ мебошад. Бархе аз намояндагони ҳокимиияти маҳаллий дар масцидҳои минтақаи хеш ба намояндагони ҲНИТ сухан гуфтанро манъ карданд, ки ин амал бештар ҷанбаи сиёсӣ дошт, на динӣ.

Баъзе маълумоти тасдиқнашуда оиди аз ҷониби намояндагони ҳокимиияти маҳаллий ба занони мусалмон манъ карда шудани аксигири бо ҳичоб барои шиносномаҳияшон расидааст. КДКД изҳор доштааст, ки чунин ҳодисаҳо хеле кам буда, Кумита ба шӯъбаҳои шиносномадиҳӣ барои ҳалли ҳар як чунин ҳодиса муроҷиат кардааст. Қайд карда мешуд, ки ин ҳама нишондиҳандай «дуняви» будани соҳти давлатдории кишвар аст. Соли 2004 ҳукуматдорон дар Исфара ба 100 нафар занон, ки нахостаанд бе ҳичоб сурат гиранд, шиноснома надоданд. Тибқи маълумоти васоити аҳбори омма, 19 октябри соли 2005 вазири маориф ба духтарон пӯшидани ҳичроб дар донишкадаҳри таълимимиро манъ кард. Баъзе маъмурони мактабҳо дар ин асос духтарони ҳичробпӯшро ба мактаб роҳ надоданд, агарчанде КДКД эълом доштааст, ки ин сиёсат асоси қонунӣ надорад ва он сиёсати расмӣ нест.

Тирамоҳи соли 2005 созмонҳои байналмилалӣ хабар доданд, ки намояндагони милитсия дар назди дари масцидҳо истода, қӯдаконро барои ба масцид даромадан намемонданд. Вале баъди моҳи январи соли 2006 касе дар даромадгоҳи масцидҳо ягон нафар милисаро надидааст. Ин амал пас аз он рӯх дод, ки мақомоти расмӣ эълом доштанд, ки қӯдакон дар давоми рӯз бояд на дар масцид, балки дар мактаб таҳсил намоянд. Шаҳрвандон бар зидди назорати милитсия аз масцидҳо эътиroz карда, дур кардани онҳоро талаб намуданд.

Мубаллиғони гурӯҳҳои динии ба қайд гирифташуда, ки фаъолияташонро қонун маҳдуд накардааст, озодона ба дини хеш даъват карданро давом медоданд. Фаъолияти мубаллиғон аз ҷониби аҳолии баъзе маҳалҳо хуб кабул намешуд ва баъзан гурӯҳҳои динӣ барои фаъолияти хеш ба таъқибу фишор дучор мегардиданд. Дар давраи таҳияи ин гузориш ягон ҳолати маҳдуд кардан ё надодани раводид ба мубаллиғони мусалмон ба назар нарасидааст.

Моҳи июни соли 2005 милитсияи шаҳри Душанбе ибодаткунандагони калисои масеҳии пойтахтро, ки китобҳои динии худро дар байни аҳолӣ паҳн мекарданд, боздошт ва ба муддати 24 соат ҳабс намуд. Намояндагони гурӯҳ қарор доданд, ки паҳнкунии адабиёташонро қатъ кунанд. Агарчанде паҳнкунии адабиёти динӣ хилофи қонун нест, вале аъзои гурӯҳи динӣ таҳмин карданд, ки аҳолии маҳаллий метавонад ин амали онҳоро написандаду ба мақомот шикоят кунад ва дар натиҷа фаъолияти ташкилоти онҳо баста шавад. Моҳи май соли 2006 милитсия нӯҳ, нафар аъзои Шоҳидони Йаҳуворо ҳамроҳ бо мошини пур аз адабиёти диниашон дастгир намуд. Пас аз пурсуҷӣ сесоата боздоштшудагон ҳамроҳ бо адабиёташон озод карда шуданд.

Манъи нашри адабиёт бо хати арабӣ ҳамчун кӯшиши ҳалал расонидан ба чопи адабиёти экстремистӣ аз қабили варакаҳои Ҳизб-ут-Таҳrir маънидод мешавад.

Ҳукуматдорони шаҳри Исфара маҳдуд карданни фаъолияти мактабҳои хусусиеро, ки забони арабиро меомузанд (аз ҷумла сабақҳандагони диниро) дар он асос давом медоданд, ки гӯё дар гузашта яке аз чунин мактабҳо ба қадом як террористи гумонбар сарпаноҳ додааст. Сохтани маҳдудиятҳо барои таълими ислом дар хона ҳамчунон давом дошт. Бо вучуди он, ки ин маҳдудиятҳо бо сабаби нигарониҳои сиёсӣ ба миён омадаанд, вале онҳо ба таълими ислом таъсири худро мерасонанд.

Тибқи маълумоти тасдиқнашуда дар тӯли се соли охир ҳукумат ду нафар олими шинохтаи соҳаи динро барои аъзо шудан ба ҲНИТ иҷозат намедод, зеро бо идеалогияи консервативии онҳо розӣ набуд. Ҳукумат садҳо аудио ва видеокасетаҳоро бо суханронии онҳо аз мағозаҳо

мусодира намуд. Ба хотири маҳдуд сохтани таълимоти ин уламо, милитсия намояндагони дигар ноҳияҳоро ичозат намедод, то барои намозгузорӣ ба масҷиди эшон оянд.

Аз ноябри соли 2004 то феврали соли 2005 гурезагони масеҳии эронӣ ба мамлакат ворид гаштанд. Ҳукумат ба ин гурезагон ичозат надод, ки дар шаҳри Душанбе иқомат намоянд ва онҳоро ба маҳаллаҳои атрофи шаҳр равона кард. Ин гурезагон дучори таҳди迪 мардуми маҳаллий гаштанд. Фарзандони онҳро дар мактаб дучори ҳақорат ва, дар баъзе мавридҳо, ҳатто ҷазои ҷисмонӣ гаштанд. Сафорати Эрон низ ин гурезагонро таҳдид менамуд. Ҳукумат ба ин аъмол бетарафӣ нишон дод ва бехатарии онҳоро таъмин нанамуд. Ҳадамоти давлатии муҳочирият ҳар дафъа ҳангоми аз сари нав ба қайд гирифтани ин гурезагон аз онҳо ришва талаб мекарданд. Гурезагони масеҳии эронӣ моҳи апрели 2006 аз рӯи барномаи Ҳукумати ИМА оид ба кӯҷонидан мамлакатро тарқ намуданд.

Тазикини озодии эътиқоди динӣ.

Тибқи маълумот, дар тӯли соли 2005 ҳукумат 99 нафарро бо гумони аъзогӣ дар Ҳизб-ут-Таҳrir ҳაбс намудааст. Баъзехр дар он ақидаанд, ки ҳукумат метавонист ниқоби Ҳизб-ут-Таҳrirро барои ҳабс намудани шахсони номатлуб, минҷумла зиёён ва муаллимон, истифода барад.

4 май соли 2006 узви ҲНИТ Саъдулло Маъруфов дар натиҷаи афтидан аз ошёнаи сеюми идораи милитсияи шаҳри Исфара вафот кард. Мақомоти расмӣ эълом доштанд, ки Маъруфов худкушӣ намудааст, vale ҲНИТ ин фарзияро рад намуда, изҳор кард, ки Маъруфов аз ҷониби милитсия кӯста шудааст. Маъруфов қаблан низ аз ҷониби милитсия боздошт шуда буд ва ба рафиқони ҳизбиаш гуфта буд, ки ҳангоми боздошт милитсия нисбати ў электрошокро истифода кардааст. Мақомоти расмӣ ўро ба узвият ба гурӯҳи Байъат, ки аз ҷониби ҳукумат ҳамчун гурӯҳи экстремистӣ эълон шудааст, гунаҳкор карданд. ҲНИТ ин даъворо беасос шумурд ва мардум, аз ҷумла васоити аҳбори омма, суоле ба миён гузоштанд, ки оё чунин як ташкилоте ҳамчун Байъат умуман вуҷуд дорад ё на? Вобаста ба ин қазия ҳукумат се нафар милисаи навбатдорро ба ҳабс гирифт ва таҳқиқот нисбати онҳо дар анҷоми мӯҳлати фарогирии ин гузориш ҳанӯз ҳам давом дошт.

8 февраля соли 2006 ҳамроҳ бо якчанд масҷиду биноҳои маъмурӣ ягона синагогаи шаҳри Душанбе аз ҷониби шаҳрдорӣ қисман вайрон карда шуд, агарчанде ин амал бо дискриминатсияи динӣ ҳеч алоқае надошт. Синагога дар миёнаҳои бое ҷо гаштааст, ки шаҳрдорон бунёди онро ба нақша гирифтаанд. Шаҳрдорон ва пешвоёни ҷамъияти яҳудиён натавонистанд ба ягон қароре оиди кӯҷонидани синагога биёянд, ки ҳарду ҷонибро қаноатманд созад. Ҳукумати шаҳр барои соҳтмони синагогаи нав замин ҷудо намуд, vale ғуфт, наметавонад ҳароҷоти бинои «қисман ҳаробшуда»-ро ҷуброн кунад, зеро «дин аз давлат ҷудо аст».

Баръакси солҳои гузашта, ҳеч ҳабаре оиди ҳабси мусалмонони олимақом нарасидааст: масалан соли 2003 ҷонишини раиси ҲНИТ Шамсiddин Шамсiddинов боздошт ва зиндорӣ шуда буд. Он вакт ҲНИТ ин ҳодисаро амали сиёсӣ номид, vale ҷун як ҷузъи маъракаи қалони ҳукумат алайҳи дин маънидод накарда буд.

Даъвати иҷборӣ ба дин.

Ҳеч ғуна маълумоте дар бораи даъвати иҷборӣ ба ин ё он дин нарасидааст, аз ҷумла маълумот оиди шаҳрвандони ноболиги ИМА, ки рабуда ва ё ғайриконуни аз ИМА бароварда шуда бошанд ва ё барои ба ватан баргаштанашон ичозат надода шуда бошад.

Беҳбудӣ ва тағиироти мусбӣ дар эҳтироми озодии эътиқод.

Дар тӯли давраи фарогирии ин гузориш, ҳукуматдорон қарори соли 2001 қабулкардаи шаҳрдориро дар бораи манъи истифодаи баландгӯякҳо ҳангоми даъват ба намоз дар шаҳри Душанбе батадриҷ, боз доштанд. Ин маҳдудият албатта дар асоси дастурҳои ҳукумати марказӣ набудааст: ҳукуматдорони шаҳр ба масҷидҳо барои истифодаи баландгӯякҳо иҷозат доданд, вале таъкид намуданд, ки самти садо бояд ба дохили масҷид бошад, на ба беруни он. Дар масҷидҳои вилоятҳои Хатлон ва Суғд баландгӯякҳои ба беруни масҷид равонашударо озодона барои даъват ба намоз истифода мебурданд.

Дар марҳилае, ки ин гузориш дар бар мегирад, миқдори занҳое, ки барои шиноснома бо ҳичҷоб сурат гирифтаанд (ба хусус барои рафтани ба ҳаҷ) тадриҷан зиёд шуд.

Ҳукумат ҳамчунин дар масъалаи «манъ»-и нашри адабиёт бо ҳуруфи арабӣ дар чопхонаҳои ҳукумати сабуки дод. Агар маводи нашршаванда қаблан ба сарвари чопхона пешниҳод карда шаваду «хатарнок» набошад, пас барои чопи он иҷозат дода мешуд.

ҚИСМИ 3. Таҳқир ва дискриминатсия аз ҷониби аҳли ҷамоа.

Муносибати дӯстонаи байни динҳои гуногун ба озодии эътиқоди динӣ мусоидат намудааст. Ягон муноқишае дар байни гурӯҳҳои динӣ вуҷуд надорад, ки сабаби он, пеш аз ҳама, дар кам будани шумораи ғайримусалмонон дар мамлакат аст. Баъзе аз пешвоёни мусалмон изҳори ақида намуданд, ки ақаллиятҳои динӣ ягонагии миллиро халалдор менамоянд ва қонуну низомномаҳои мавҷуда ба ин ақаллиятҳои динӣ имтиёзоти бештаре медиҳанд. Бо вуҷуди он, ки аксари аҳолии мамлакат мусалмонанду рӯҳияни зиддиисломӣ надоранд, вале дар байни аҳолӣ ва ҳукумат тарс аз экстремизми исломӣ вуҷуд дорад.

Соли 2004 дар шаҳри Исфара дар калисо як мубаллиғи баптист ба ҷатл расонида шуда буд. Тафтишот ду гумонбарро ошкор намуд, ки яке аз онҳо тавонист кишварро тарқ кунад. Авали моҳи феврали соли 2005 мақомоти судӣ яке аз гумонбаршудагони он ҷиноятро, ки эҳтимолан ба гурӯҳи исломии Байъат тааллуқ дошт, ба муддати 24 сол аз озодӣ маҳрум намуданд. Гумонбаршудаи дигар низ дастгир ва моҳи апрели соли 2005 ба муддати 15 сол аз озодӣ маҳрум карда шуд. Агарчанде намояндагони ҳукумат ин ҳардуро ба узвият ба гурӯҳи Байъат гунаҳкор намуданд, вале васоити аҳбори омма ва худи мардуми маҳаллӣ ба мавҷудияти чунин як гурӯҳ, ҷандон боварӣ надоштанд.

Дар давраи фарогирии ин гузориш ҳеч як ҳодисаи вандализм, ба монанди оташзани хонаи ду имом-хатиб дар соли 2003, рӯҳ надодааст.

ҚИСМИ 4. Сиёсати Ҳукумати ИМА.

Ҳукумати ИМА масъалаи озодии эътиқоди диниро ҳамчун як қисми сиёсати умумии худ барои пешбуруди ҳуқуқи инсон бо ҳукумати мамлакат мавриди баррасӣ қарор медиҳад.

Сафорати ИМА дар мавзӯи ба қайдгирии гурӯҳи Шоҳидони Йаҳуво бо КДКД ва мақомоти ҳокимияти маҳаллии шаҳри Турсунзода сӯҳбатҳо орост ва мактубҳо навишт, то гурӯҳро ба қайд гиранд. Сафорат ҳамчунин бо UNHCR ва Департаменти амнияти дохилии ИМА ба хотири ба Амрико кӯчонидани гурезаҳои масехии эронӣ корхрero анҷом дод.

Аз 5 то 8 апрели соли 2006 бо ташабbusи сафорат ҷаноби Аҳмад Юнус, сардори Шӯрои амрикой оид ба фаъолияти мусалмонон, ба Тоҷикистон сафар намуда, дар бораи ҳаёти мусалмонони Амрико сӯҳбатҳо орост ва мардумро ба таҳаммул ба озодии эътиқод даъват намуд.

Сафорат дар гузаронидани конфронси Осиёи Марказӣ барои пешвоёни динӣ ва маъмурони ҳукуматӣ саҳм гузошт. Конфронс рӯзҳои 8-9 июни соли 2006 дар Душанбе баргузор гардида, дар он масоили озодии дин дар минтақа баррасӣ гардид.

Сафорат проблемаҳои озодии дин ва масоили дигареро, ки эҳтимолан метавонанд ба маҳдудкунни озодии эътиқод оварда расонанд, аз ҷумла масоили вобаста ба қонунҳо оид ба фаъолияти динӣ, мушкилоти сабтиномшавӣ, вайронкунии синагога, ва ғайра, назорат мекард.

Кормандони сафорат мунтазам бо пешвоёни рӯҳонии тамоми динҳои дар мамлакат мавҷуда, намояндагони ҳукумат ва созмонҳои байналмилали воҳӯриҳо намуда, бо онҳо масъалаҳои озодии эътиқодро баррасӣ менамуданд, то ҷонибдории хешро аз озодии дин изҳор намоянд. Сафорат ҳамчунин баъзе барномаҳоеро дастгирӣ намудааст, ки барои баланд бардоштани фаҳмиши он, ки чӣ гуна демократия метавонад дар ҳалли масоили давлати дунявӣ ва озодии дин кумак расонад, равона шудаанд.